

Nr 2

Lagutskottets betänkande i anledning av motion om viss ändring i jordabalken.**Motionsyrkandet**

I motionen 1971: 335 av herr *Tobé* hemställs

»att riksdagen måtte besluta göra sådan ändring i den av 1970 års riksdag antagna jordabalken att i första hand 17 § promulgationslagen överföres till 1 kap. jordabalken, att i andra hand även 18 § promulgationslagen överföres till 1 kap. jordabalken,

att, med hänsyn till det invecklade lagkomplex som berörs av motionen, lagutskottet utarbetar erforderlig lagtext för de föreslagna ändringarna».

Bestämmelserna om fastighetsgränser i den nya jordabalken

1970 års riksdag har antagit ny *jordabalk* (JB) samt *lag om införande av nya jordabalken* (JP) och viss annan följdlagstiftning (1970: 994—1025). Balken och dess följdlagstiftning skall träda i kraft den 1 januari 1972. Samtidigt träder den vid 1970 års riksdag också antagna *fastighetsbildningslagen* (1970: 988) i kraft.

Jordabalken träder i stället för jordabalken i 1734 års lag samt de lagar och andra författningar som så småningom kommit att träda i stället för den äldre balken. Jordabalken innehåller 23 kapitel, uppdelade på två avdelningar. I den första avdelningen meddelas de materiella reglerna inom balkens ämnesområde och i den andra avdelningen bestämmelser om inskrivningsväsendet. Innehållet i jordabalken utgörs av privaträttsliga regler om fast egendom. De rättsförhållanden som regleras inom balkens ram är endast sådana som grundar sig på avtal eller andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. I väsentliga delar bygger jordabalken på gällande rätt sådan denna kommit till uttryck i lagstiftning och rättspraxis. På vissa områden innehåller balken dock viktiga nyheter, och på andra områden har redan befintliga rättsinstitut ändrats. För en översiktlig redogörelse av innehållet i propositionen 1970: 20 med förslag till jordabalk hänvisar utskottet till *tredje lagutskottets* utlåtande 1970: 80 s. 115—131 och 188—189.

I *kap.*, som har rubriken »Fastighet och dess gränser», innehåller vissa regler av grundläggande betydelse inom jordabalkens ämnesområde. I kapitlet preciseras sålunda begreppet fast egendom och fastighet. I 1 §

första stycket stadgas att fast egendom är jord samt att jorden är indelad i fastigheter. Vidare nämns i första stycket att särskilda bestämmelser finns om fastighetsbildning (se fastighetsbildningslagen). I 1 § andra stycket föreskrivs att sämjedelning är utan verkan.

Kapitlet upptar också bestämmelser om rätta sträckningen av fastighetsgränser. Den nya balken skiljer på gräns som blivit lagligen bestämd och gräns som inte blivit lagligen bestämd. I 3 § slås den viktiga principen fast att gräns som blivit *lagligen* bestämd har den sträckning som utmärkts på marken i laga ordning. — Gräns är lagligen bestämd om den fastställts genom domstols dom eller genom förrättning eller på liknande sätt (prop. 1970: 20 del B s. 78). — Kan utmärkningen ej längre fastställas med säkerhet har gränsen den sträckning som med ledning av förrättningskarta jämte handlingar, innehav och andra omständigheter kan antas ha varit åsyftad. Om gränsens sträckning ej utmärks på marken i laga ordning har gränsen den sträckning som framgår av karta och handlingar.

Om gränsen *ej har blivit lagligen bestämd*, gäller enligt 4 § första stycket de rå och rör eller andra märken som av ålder ansetts utmärka gränsen. I 4 § andra stycket föreskrivs att om gränsen tillkommit genom expropriation eller liknande tvångsförvärv, har gränsen den sträckning som med ledning av fångeshandling, innehav och andra omständigheter kan antagas ha varit åsyftad.

I lagen om införande av nya jordabalken meddelas i 15—18 §§ övergångsbestämmelser angående 1 kap. JB. I 17 § JP föreskrivs att om fastighetsgräns tillkommit genom överlåtelse av jord före nya balkens ikraftträdande har gränsen den sträckning som med ledning av fångeshandling, innehav och andra omständigheter kan antas ha varit åsyftad. Bestämmelserna skall alltså tillämpas i stället för 1 kap. 4 § första stycket JB om det är känt att fastigheten bildats genom överlåtelse. Genom 18 § JP har införts ett nytt hävdeinstitut i fråga om s. k. sämjeägoutbyte. Paragrafen innehåller följande. Har fastighetsgräns under minst tjuu år oklandrat hävdats i annan sträckning än den skulle ha enligt lag och framgår av omständigheterna att hävden grundats på överenskommelse som före balkens ikraftträdande ingåtts mellan ägarna å ömse sidor, gäller den sträckning i vilken gränsen sålunda hävdats. Det nya institutet benämns i det följande *gränshävd*. Det skall i princip tillämpas på både lagligen bestämda och ej lagligen bestämda gränser.

Bakgrunden till 17 och 18 §§ JP

I motionen upptas frågan om bestämmelserna om sträckningen av gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord, 17 § JP, samt bestämmelsen om gränshävd, 18 § JP, bör ha sin plats i jordabalken eller i dess promulgationslag.

I lagberedningens förslag till jordabalk m. m. år 1960 (SOU 1960: 24) upptogs regler om sträckningen av gräns som blivit lagligen bestämd i 1 kap. 3 §. I fråga om gräns, som inte blivit lagligen bestämd, gavs bestämmelser i 1 kap. 4 §. Enligt andra stycket i paragrafen skulle sådan gräns, om den tillkommit bl. a. genom överlåtelse av jord, ha den sträckning som var avsedd med förvärvet. I 1 kap. 5 § andra stycket gavs bestämmelser om s. k. gränshävd. Sålunda stadgades att om gräns under längre tid, minst tjugu år, oklandrat hävdats i annan sträckning än den enligt 3 eller 4 § skulle äga och visas eller framgår eljest av omständigheterna att hävden grundats å överenskommelse, som före balkens ikraftträdande ingåtts mellan ägarna å ömse sidor, den sträckning skulle gälla i vilken gränsen sålunda hävdats. I det följande ger utskottet en sammanfattning av bakgrunden till bestämmelserna i 17 och 18 §§ JP.

Vad först beträffar *gräns som tillkommit genom arealöverlåtelse* må följande anföras. Bestämmelse om rätta sträckningen av en gräns som inte blivit lagligen bestämd återfinns i 12 kap. 3 § JB i 1734 års lag. Enligt denna bestämmelse skall i fråga om en inte fastställd rågång gälla de rå och rör eller andra märken som av ålder ansetts utvisa gränsen. En korresponderande bestämmelse som reglerar bestämmandet av gräns som här är i fråga finns i 7 kap. 4 § lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet.

Före jorddelningslagens ikraftträdande — den 1 januari 1928 — gav varje frivillig överlåtelse av ett markområde på landet upphov till en *avsöndrad lägenhet*. Efter år 1896 skulle dock avsöndringen fastställas för att lägenheten skulle kunna registreras och lagfaras. Rättspraxis har intagit den ståndpunkten att en avsöndrad lägenhet alltid — alltså även om fastställelse skett — omfattar det område som varit avsett med överlåtelsen. Särskild hänsyn har därvid tagits till den omständigheten att ett visst område hävdats under tiden närmast efter överlåtelsen. I fall då avsöndringen fastställts har också kartan tillmätts viss betydelse.

Även i stad kunde fastighet tidigare tillkomma genom frivillig överlåtelse, men efter ikraftträdande av lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad är detta inte längre möjligt. Överlåtelse av detta äldre slag har bedömts på samma sätt som överlåtelse på landsbygden.

I fråga om gräns, som tillkommit genom överlåtelse, föreslog lagberedningen år 1947 (SOU 1947: 38 s. 55 f.) en regel enligt vilken gränsen — i överensstämmelse med rådande praxis — skulle ha den sträckning som varit avsedd »vid» förvärvet. Om tillräcklig upplysning angående avsikten inte kunde vinnas skulle hävden äga vitsord.

I förhållande till det tidigare förslaget innebar 1960 års förslag två modifikationer. Det avgörande föreslogs vara avsikten »med» förvärvet. Detta ordval ansågs ge ett bättre uttryck för vad som avsågs med regeln.

I stället för regeln om hävden såsom enda bevismedel när avsikten ej kan styrkas tog beredningen i 1960 års förslag upp en regel om att den sträckning skall gälla som med hänsyn till innehav och andra omständigheter må antas ha varit åsyftad. Beredningen ville med denna ändring markera, att hänsyn borde få tas till samtliga tillgängliga bevisdata — alltså inte enbart hävden — varmed i detta sammanhang avsågs förhållandena på marken. Först när andra upplysningskällor än innehavet saknades, skulle detta bli helt utslagsgivande för gränsdragningen.

Regler om *gränshävd* har tidigare saknats. Om ägaren av fastighet invid rågång visar urminnes hävd till ett område på andra sidan rågången har detta emellertid ansetts höra till fastigheten. Det har alltså varit möjligt att ändra fastighetens omfång genom bevisning om urminneshävd.

Vid framläggande av 1960 års förslag uttalade lagberedningen att den under sina överläggningar med fastighetsbildningskommittén kommit till den övertygelsen att ett särskilt hävdeinstitut är erforderligt i fråga om vissa gränser (SOU 1960: 25 s. 56 f.). De fall som åsyftades är sådana där s. k. sämjeägoutbyten genomförts. Sådana byten har tidigare förekommit i mycket stor utsträckning. Enligt kommitténs mening skulle det vara stötande om man vid bestämmandet av en fastighets omfattning var tvungen att bortse från dylika överenskommelser. Den bästa utvägen att komma till rätta med förhållandena ansåg kommittén vara att i jordabalken öppna möjlighet till ett godtagande av den privata fastighetsbildning som det här är fråga om. Det kunde inte antas att ägare och rättighetshavare härigenom skulle tillskyndas skada. Fastmer måste dylika bestämmelser i allmänhet vara ägnade att öka deras trygghet, eftersom det så gott som alltid torde förhålla sig så att man vid överlåtelse och annat förfogande över fastigheten tillmätt det faktiska markinnehavet avgörande betydelse, åtminstone i fall där detta bestått någon tid. Fastighetsbildningskommittén ansåg också att bestämmelser av antydd art skulle helt överensstämma med rättsuppfattningen hos den jordägande befolkningen. Bestämmelserna skulle också underlätta kommitténs fortsatta arbete. De borde emellertid begränsas till att avse endast sådana sämjeägoutbyten, som kommit till stånd före nya jordabalkens ikraftträdande.

Lagberedningen, som anslöt sig till fastighetsbildningskommitténs synpunkter, ansåg att som en förutsättning för ett godtagande av den på överenskommelse grundade gränsen bör gälla att denna oklandrat hävdats under viss tid. Med hänsyn till av beredningen i övrigt föreslagna hävdetider fann beredningen en tidrymd av tjugo år innebära en lämplig avvägning. För bestämmelsernas tillämpning syntes enligt lagberedningen i övrigt inte böra krävas mer än att det av omständigheterna framgår att gränsändringen skett sämjevis. Därvid ansåg beredningen det vara av särskild betydelse att på ömse sidor skett ett givande och tagande i något så när samma omfattning eller att, i annat fall, gränsändringen

i betraktande av omständigheterna kan anses vara jämförelsevis ringa. Lagberedningen framhöll också vikten av att den ursprungliga, rätta gränsen och den på överenskommelsens väg ändrade sträckningen måste kunna anses som sträckningar av samma gräns. En överenskommelse, varigenom ägaren av en fastighet till dennas utökande förvärvat ett område av en intilliggande fastighet, avsågs inte i nu förevarande ordning kunna vinna beaktande. Reglerna i beredningens förslag om gränshävd utformades mot bakgrund av beredningens nu redovisade överväganden.

I det den 11 februari 1966 till lagrådet remitterade förslaget till jordabalk togs regeln om sträckningen av gräns som kommit till genom arealöverlåtelse upp i 1 kap. 4 § andra stycket (prop. 1970: 20 del A s. 105). Bestämmelsen om gränshävd upptogs däremot inte i förslaget.

Enligt 1 kap. 4 § andra stycket skulle gälla att om gräns tillkommit genom bl. a. överlåtelse av jord har gränsen den sträckning som var avsedd vid överlåtelsen. Om tillräcklig upplysning härom inte förelåg, skulle gränsen ha den sträckning som med ledning av innehav och andra omständigheter kunde antas ha varit åsyftad, hette det i andra punkten i paragrafen. *Departementschefen* anförde att lagtexten i viss mån innebar en kompromiss mellan 1947 års och 1960 års lagförslag. Han ansåg att regeln strängt taget skulle kunna begränsas till att fastslå att parternas avsikt vid förvärvet är avgörande. Denna avsikt kunde klarläggas på olika sätt, men en omständighet som måste tillmätas särskild stor betydelse är innehavet. Detta kommer till uttryck i andra punkten som alltså egentligen är överflödig men som belyser de tankegångar vilka ligger bakom bestämmelsen, framhöll *departementschefen*.

Vad beträffar den av lagberedningen i 1 kap. 5 § andra stycket i 1960 års förslag upptagna bestämmelsen om gränshävd anförde *departementschefen* (anf. prop. del A s. 70—72), att regeln under remissbehandlingen väckt en viss tveksamhet hos några instanser men att den tillstyrkts av bl. a. lantmäteristyrelsen, som ansett regeln fylla en lucka i nuvarande lagstiftning. *Departementschefen* förklarade sig dela sistnämnda uppfattning. De praktiska fördelarna med en regel av föreslagen innebörd är så betydande ansåg *departementschefen* att den borde tas upp i lagstiftningen. Med hänsyn till att regeln bara tar sikte på sämjeägutbyten, som skett före balkens ikraftträdande, syntes den emellertid inte böra ingå i själva balken utan placeras i promulgationslagen. Till frågan om den närmare utformningen av regeln, särskilt med avseende på tidpunkten för de överenskommelser på vilka gränshävden grundas, anhöll *departementschefen* att få återkomma i samband med att han anmälde förslag till följdlagstiftning.

I remiss till lagrådet den 29 november 1968 med förslag till *lag om införande av den nya jordabalken m. m.* upptogs härefter regeln om gränshävd i 16 §. Paragrafen löd: »Har fastighetsgräns under minst tjugo

är oklandrat hävdats i annan sträckning än den skulle ha enligt 1 kap. 3 eller 4 § eller 5 § första stycket nya balken och visas eller framgår av omständigheterna att hävden grundats på överenskommelse som före balkens ikraftträdande ingåtts mellan ägarna på ömse sidor, gäller den sträckning i vilken gränsen sålunda hävdats.» I fråga om motiveringen till regeln hänvisas till prop. 1970: 145 s. 123 f.

I yttrande den 17 februari 1969 i anledning av det den 11 februari 1966 remitterade förslaget till jordabalk, uttalade lagrådet bl. a. följande rörande innehållet i 1 kap. (prop. 1970: 20, del A s. 202—203).

Reglerna i förevarande kapitel överensstämmer i väsentliga avseenden med gällande rätt. På åtskilliga punkter innebär de emellertid nyheter. Avsikten är, att reglerna skall vinna tillämpning ej blott på förhållanden, som uppkommer efter den nya jordabalkens ikraftträdande, utan även på äldre förhållanden. Vissa av reglerna är t. o. m. sådana att de endast kan gälla äldre förhållanden, så exempelvis regeln i 4 § om gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord. När regler, som sålunda skall vinna tillämpning på äldre förhållanden, innefattar avvikelser från vad som hittills anses gälla, är det påkallat, att särskild uppmärksamhet ägnas övergångsbestämmelserna. Lagrådet vill framhålla, att mellan de regler i kapitlet, som innefattar nyheter, och övergångsbestämmelserna råder ett så nära samband, att det vid prövningen av övergångsproblemen kan framstå som motiverat att jämka de nu i kapitlet upptagna reglerna.

Lagberedningen har föreslagit regler om s. k. gränshävd — 5 § andra stycket i 1960 års förslag — och departementschefen anser bestämmelser därom böra tagas upp i lagstiftningen. Då stadgandet blott tager sikte på förhållanden, som inträffat före balkens ikraftträdande, bör enligt vad departementschefen förordar stadgandet ej ingå i själva balken utan placeras i promulgationslagen. Emellertid har beträffande vissa andra bestämmelser, vilka också uteslutande har tillämpning på äldre förhållanden, valts metoden att införa dem i balken. Om denna metod vid granskning av promulgationsbestämmelserna bibehålles, talar enligt lagrådets mening övervägande skäl för att även reglerna om gränshävd upptages i balken. Mot lagberedningens förslag till utformning av regeln — om man bortser från vad den innehåller om jämkning — synes intet vara att erinra. Då regeln innefattar undantag från bestämmelserna i 3 och 4 §§, torde den lämpligen kunna placeras mellan 4 och 5 §§ såsom en särskild paragraf.

Beträffande 1 kap. 4 § anförde lagrådet följande.

I andra stycket första punkten stadgas, att gräns, som tillkommit genom överlåtelse av jord eller genom vissa tvångsförvärv, har den sträckning som var avsedd vid överlåtelsen eller förvärvet. I andra punkten följer en bestämmelse av innehåll, att om tillräcklig upplysning om avsikten ej föreligger, gränsen har den sträckning som med ledning av innehav och andra omständigheter kan antagas ha varit åsyftad. Stadgandet i första punkten torde utgå från att upplysning om avsikten i första hand skall hämtas ur fångeshandlingen. Tydligt är emellertid, såsom ock förutsattes i andra punkten, att även innehavet och andra omständigheter är av betydelse för bedömning av avsikten. Att uppdelning av bestämmelserna

i två olika punkter efter graden av den vikt som skall tillmätas de skilda upplysningskällorna synes icke motiverat. Det förordas, att andra punkten får utgå och första punkten innehålla, att gränsen har den sträckning som med ledning av fångeshandling, innehav och andra omständigheter kan antagas ha varit åsyftad.

I yttrande den 20 februari 1970 i anledning av *dels* ett den 19 september 1969 remitterat förslag till ändringar i och tillägg till den nya jordabalken (prop. 1970: 20 del A s. 311 f.) *dels* vissa punkter i det remitterade förslaget rörande införande av nya jordabalken erinrade lagrådet om att det i utlåtandet den 17 februari 1969 berört placeringen av den regel om s. k. gränshävd som enligt departementschefens mening borde hänföras till övergångsbestämmelserna och som i lagrådsremissen den 29 november 1968 upptagits i lagen om införande av jordabalken som 16 §. Lagrådet vidhöll att paragrafen borde införas i själva balken och därvid lämpligen placeras efter 5 § i 1 kap. och alltså erhålla beteckningen 6 §. Beträffande bestämmelsens sakliga innehåll anförde lagrådet följande.

För att gränshävd skall tillerkännas rättsverkan krävs enligt förslaget i första hand, att den grundats på överenskommelse. Det får förutsättas, att överenskommelsen inte behöver vara uttrycklig. Förslaget upptar i detta sammanhang även en bevisregel. Det sägs sålunda, att det skall visas eller framgå av omständigheterna att överenskommelse föreligger. Vad som är skälet till att »framgår av omständigheterna» upptagits som alternativ till »visas» har ej angivits, men det torde vara avsett att därmed markera, att som bevisning angående uppkomsten av hävden bör godtagas även utredning varigenom endast indirekt kan påvisas att fråga är om en genom överenskommelse vidtagen gränsjustering. Att andra och strängare krav på bevisningen inte uppställs synes väl motiverat med hänsyn till att det här gäller förhållanden som ligger långt tillbaka i tiden och därför ofta är svårutredda. Det är emellertid opåkallat att i lagtexten dessutom använda uttrycket »visas».

Härefter utvecklade lagrådet vissa synpunkter på innebörden av uttrycket »oklandrat», dvs. vilka krav som bör ställas på en invändning för att hävdetiden skall anses bruten. Vidare berörde lagrådet frågan om vid vilken tidpunkt överenskommelse som ligger till grund för hävden senast skall ha ingåtts, dock utan att frångå departementschefens förslag om att låta den nya balkens ikraftträdande vara avgörande.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställde lagrådet, att 16 § promulgationslagen upptas i 1 kap. i balken med beteckningen 6 § samt att orden »visas eller» får utgå ur lagtexten. Med hänsyn till den föreslagna ändrade placeringen av bestämmelsen måste viss redaktionell jämkning också göras, — — — framhöll lagrådet.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 20 mars 1970 av lagrådets utlåtanden den 17 februari 1969 och den 20 februari 1970 över förslag till jordabalk anförde *departementschefen* följande i anslutning till 1 kap. i förslaget (prop. 1970: 20 del A s. 393).

Som lagrådet framhåller är bestämmelserna i detta kapitel avsedda att i princip få tillämpning även på äldre förhållanden. Lagrådet anför att vissa av reglerna i kapitlet endast kan gälla äldre förhållanden, t. ex. regeln i 4 § om gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord. Med det förfarande som sålunda valts talar enligt lagrådets mening övervägande skäl för att även reglerna om gränshävd tas upp i balken (jfr 1 kap. 5 § andra stycket i lagberedningens förslag och 16 § i det remitterade förslaget till promulgationslag). Av skäl som jag anför i remissen anser jag emellertid att bestämmelserna om gränshävd bör placeras i promulgationslagen. Vad lagrådet anför beträffande reglerna i 4 § andra stycket om gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord bör beaktas på det sättet att även dessa regler flyttas från balken till promulgationslagen.

I sitt utlåtande över det remitterade förslaget rörande lag om införande av nya jordabalken hänvisade lagrådet i *utlåtande den 1 juni 1970* beträffande utformningen av bestämmelsen om gränshävd till vad lagrådet i anslutning till 1 kap. nya balken anför i nämnda utlåtande (prop. 1970: 145 s. 405). Vidare påpekade lagrådet att den nya paragrafen angående gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord föranleder en redaktionell jämkning.

Vid *anmälan den 29 juni 1970* av lagrådets utlåtande över förslaget till lag om införande av nya jordabalken m. m. (prop. 1970: 145 s. 451) erinrade *departementschefen* om att lagrådet rörande innebörden och tillämpningen av regeln om gränshävd gjort vissa uttalanden i sitt yttrande den 20 februari 1970 över förslaget till ändringar i och tillägg till JB (prop. 1970: 20 del A s. 311). Vad lagrådet därvid anförte gav inte anledning till erinran från departementschefens sida. Han godtog också den av lagrådet där förordade jämkningen av paragrafens lydelse.

I *propositionen 1970: 145 med förslag om införande av nya jordabalken m. m.* upptogs härefter bestämmelsen om sträckningen av gräns som kommit till genom överlåtelse av jord i 17 § samt bestämmelsen om gränshävd i 18 §.

Vid *riksdagsbehandlingen* yrkades i motioner att ifrågasvarande bestämmelser skulle föras över till 1 kap. jordabalken (motion II: 1473 i anledning av prop. 1970: 20 samt I: 1266 i anledning av prop. 1970: 145). Till stöd för yrkandena anfördes bl. a., att bestämmelserna inte kan sägas vara av egentlig övergångsnatur samt att det inte anförts några bärande skäl för att utesluta dem från den nya jordabalken.

På hemställan av *tredje lagutskottet* avslogs motionerna. Utskottet anförde i sin av riksdagen godtagna motivering (3LU 1970: 80 s. 192—193).

Bestämmelserna om gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord och om gränshävd är som framhålls i motion I: 1266 inte av egentlig övergångsnatur, dvs. de har en annan uppgift än att överbrygga övergången mellan gammal och ny lagstiftning. När det gäller sådana regler, uppkommer frågan om var de skall placeras: i den nya lagen eller bland

övergångsbestämmelserna till lagen. I detta avseende bygger jordabalksförslaget på den redaktionella principen att bestämmelser som endast tar sikte på förhållanden som inträffat före balkens ikraftträdande inte skall ingå i balken utan placeras i promulgationslagen. De båda nu ifrågakomna bestämmelserna har således med hänsyn till den valda systematiken sin plats i promulgationslagen. Att bestämmelserna sannolikt kommer att tillämpas i inte obetydlig omfattning utgör enligt utskottets mening inte tillräckligt skäl för att avsteg skall få göras från den nys angivna principen. Det torde inte behöva befaras, att de tillämpande myndigheterna och andra som kommer att syssla med frågor om den rätta sträckningen av fastighets gräns inte kommer att uppmärksamma att det finns regler om fastighets gräns också utanför jordabalken. I detta sammanhang vill utskottet slutligen framhålla, att lagrådet, som förordat att bestämmelserna om gränshävd skulle tas in i balken, torde ha utgått från att bestämmelserna om gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord skulle placeras i balken i enlighet med det remitterade förslaget. Genom att de sist nämnda bestämmelserna har förts över till förslaget till promulgationslag synes lagrådets uttalanden på denna punkt numera sakna betydelse.

Motionen

I motionen erinras inledningsvis om att lagberedningen i sitt förslag till jordabalk i 1 kap. 4 § intagit en bestämmelse om hur gräns skulle bestämmas om den tillkommit genom arealöverlåtelse samt att en motsvarande bestämmelse också fanns med i det till lagrådet remitterade departementsförslaget.

Motionären pekar härefter på att lagrådet (prop. 1970: 20 del A s. 203) föreslog viss omarbetning av bestämmelsen så att inte innehållet i fångeshandlingen skulle få dominera över andra omständigheter som kunde tjäna som ledning för gränsens bestämmande. Departementschefen, fortsätter motionären, säger sig beakta vad lagrådet anfört på det sättet att dessa regler överflyttas till promulgationslagen (del A s. 393). Detta, anför motionären, hade visserligen inte lagrådet antytt, och lagrådsremissen om promulgationslagen i denna del var redan avgiven utan att någon regel om dessa arealfång fanns med.

Efter att ha redovisat hur bestämmelsen sedan kom att inflyta i 17 § JP anför motionären att det är tillfredsställande att den regel som erfordras har fått den av lagrådet (prop. 1970: 20 del A s. 203) föreslagna lydelsen. Däremot finns det enligt motionärens mening ingen anledning att ta bort regeln ur jordabalken och föra in den i promulgationslagen. Detta var enligt motionären inte heller lagrådets mening.

Motionären anför att gränsbestämningsreglerna i nu gällande jorddelningslag är samlade i 7 kap. Där skiljs mellan i laga ordning bestämda gränser och gränser som icke är bestämda i laga ordning. I det av vårriksdagen 1970 antagna förslaget till ny fastighetsbildningslag finns inte

motsvarande regler med i 14 kap., som handlar om fastighetsbestämning. Motivet var att de materiella reglerna om bestämmande av gräns hörde hemma i jordabalken. I lagberedningens förslag liksom i propositionen finns regler om i laga ordning bestämda gränser i 1 kap. 3 §. Lagberedningens förslag till 4 §, som innehöll reglerna om gränser som icke bestämts i laga ordning, har nu i propositionen blivit beskuret till att avse endast gränser som tillkommit genom expropriation eller liknande tvångsförvärv.

Sådana gränser är ytterst sällan föremål för bestämning, framhåller motionären. Däremot har motsvarande regler om många tiotusentals avsöndringar och liknande arealfång förts till promulgationslagen. Enligt motionären förefaller det som om orsaken skulle vara att sådan fastighetsbildning numera inte är tillåten och att därför regler om sådana gränser endast skulle ha historisk betydelse. Men, tillägger han, samma är förhållandet i fråga om gränser som före jordabalkens ikraftträdande bestämts enligt tidigare, högst skiftande regler.

Motionären pekar härefter på att tredje lagutskottet i sitt utlåtande anförde att jordabalksförslaget bygger »på den redaktionella principen att bestämmelser som endast tar sikte på förhållanden som inträffat före balkens ikraftträdande inte skall ingå i balken utan placeras i promulgationslagen». Även om jordabalkspropositionen försökt att leva upp till den angivna principen så finns det flera avsteg därifrån, anför motionären, och hänvisar till följande uttalande av lagrådet i jordabalkspropositionen (del A s. 202): »Emellertid har beträffande vissa andra bestämmelser, vilka också uteslutande har tillämpning på äldre förhållanden, valts metoden att införa dem i balken.» Motionären framhåller att jordabalken borde vara avsedd att ge regler för vad som verkligen sker inom de olika rättsområden som balken behandlar. Fastighetsbestämning av genom överlåtelse av jord före balkens ikraftträdande tillkomna gränser är nu och torde även för framtiden bli den vanligaste anledningen till sådana förrättningar som behandlas i 14 kap. »Fastighetsbestämning» i fastighetsbildningslagen, anför motionären. Därför bör 17 § JP enligt hans mening återföras till 1 kap. JB, förslagsvis genom omarbetning av 4 § däri.

Det var lagrådets uttalade mening, fortsätter motionären, att övervägande skäl talade för att reglerna om gränshävd borde upptagas i jordabalken och inte placeras i promulgationslagen som åstadkom att ändringar i det ursprungliga departementsförslaget gjordes i fråga om de icke i laga ordning bestämda gränserna. Därför anser han det vara anledning att ompröva även placeringen av 18 § JP. Ett starkt skäl för att införa reglerna om gränshävd i jordabalken är att de behandlar ett helt nytt rättsinstitut, som kan räknas bli tillämpat under lång tid framåt, anför motionären avslutningsvis.

Utskottet

1970 års riksdag har antagit ny jordabalk (JB) samt lag om införande av nya jordabalken (jordabalkens promulgationslag, JP). Balken skall träda i kraft den 1 januari 1972. I 1 kap. 3—5 §§ JB upptas bestämmelser om rätta sträckningen av fastighets gränser. Jordabalken skiljer på gräns som blivit lagligen bestämd och gräns som inte blivit lagligen bestämd. Bestämmelser om det förra slaget av gränser meddelas i 3 §. Beträffande gränser som inte blivit lagligen bestämda ges regler i 4 §. För sådana gränser föreskrivs i första stycket i paragrafen att de märken som av ålder ansetts utmärka gränsen skall gälla. Har gränsen tillkommit genom expropriation eller liknande tvångsförvärv, skall gränsen enligt andra stycket ha den sträckning som med ledning av fångeshandling, innehav och andra omständigheter kan antas ha varit åsyftad. Också i jordabalkens promulgationslag finns det bestämmelser om rätta sträckningen av fastighets gräns. I 17 § JP föreskrivs sålunda att fastighets gräns, som kommit till genom överlåtelse av jord före jordabalkens ikraftträdande, har den sträckning som med ledning av fångeshandling, innehav och andra omständigheter kan antas ha varit åsyftad. Bestämmelsen träder alltså i stället för 1 kap. 4 § första stycket JB, om det är känt att fastigheten bildats genom överlåtelse. 18 § JP innehåller regler om ett nytt rättsinstitut, gränshävd. Reglerna innebär att om fastighetsgräns under minst 20 år oklandrat hävdats i annan sträckning än den skulle ha enligt lag, och det av omständigheterna framgår att hävden grundats på överenskommelse som före balkens ikraftträdande ingåtts mellan ägarna på ömse sidor, den hävdade sträckningen skall gälla.

I motionen yrkas, i första hand, att riksdagen gör sådan ändring i den nya jordabalken att bestämmelsen i 17 § JP om sträckningen av gräns som kommit till genom överlåtelse av jord överförs till 1 kap. jordabalken samt, i andra hand, att också reglerna i 18 § JP överförs till detta kapitel. Till stöd för yrkandet att överföra den i 17 § JP upptagna bestämmelsen till jordabalken anför motionären att fastighetsbestämning av gränser, som kommit till genom överlåtelse av jord, är och även för framtiden torde bli den vanligaste anledningen till sådana förrättningar som behandlas i 14 kap., »Fastighetsbestämning», i fastighetsbildningslagen. Som skäl för att införa reglerna om gränshävd i jordabalken åberopar motionären den omständigheten att reglerna, som avser ett helt nytt rättsinstitut, kan antas bli tillämpade under lång tid framöver.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har frågan om placeringen av ifrågavarande bestämmelser övervägts vid skilda tillfällen under behandlingen av lagstiftningsärendet. I lagberedningens förslag år 1960 till ny jordabalk hade bestämmelsen om rätta sträckningen av gräns som kommit till genom överlåtelse av jord tagits upp i 1 kap. 4 §

andra stycket och bestämmelserna om gränshävd i 1 kap. 5 § andra stycket. I det av Kungl. Maj:t år 1966 till lagrådet remitterade förslaget till delar av jordabalk fick regeln om den rätta sträckningen av gräns som kommit till genom överlåtelse av jord stå kvar i balken. Departementschefen ansåg att regeln om gränshävd däremot inte borde ingå i balken utan i stället i dess promulgationslag. Som skäl härför anförde han att institutet tar sikte bara på överenskommelser som skett före balkens ikraftträdande.

Vid granskningen av det remitterade förslaget framhöll lagrådet att reglerna i 1 kap. JB avsågs skola vinna tillämpning inte bara på förhållanden, som uppkommit efter den nya jordabalkens ikraftträdande, utan också på äldre förhållanden, varjämte lagrådet pekade på att vissa av reglerna t. o. m. var sådana att de endast kunde gälla äldre förhållanden, så exempelvis regeln i 1 kap. 4 § om gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord. I anslutning till departementschefens förslag att bestämmelserna om gränshävd skulle upptas i promulgationslagen erinrade lagrådet om att för vissa andra bestämmelser, vilka också uteslutande hade tillämpning på äldre förhållanden, hade valts metoden att införa dem i balken. — Lagrådet torde med uttalandet ha åsyftat just bestämmelsen om gräns som tillkommit genom överlåtelse av jord. — Om denna metod skulle bibehållas vid granskning av promulgationsbestämmelserna, talade enligt lagrådets mening övervägande skäl för att även reglerna om gränshävd borde tas upp i balken.

Vid anmälan av propositionen vidhöll departementschefen att bestämmelserna om gränshävd på de skäl, som anförts i remissen, borde placeras i promulgationslagen. Vidare uttalade departementschefen att också regeln i 1 kap. 4 § andra stycket förslaget till jordabalk om gräns som kommit till genom överlåtelse av jord borde flyttas från balken till promulgationslagen. Som skäl härför anförde departementschefen att han beaktat vad lagrådet anförde beträffande ifrågavarande regler. Härvid torde departementschefen åsyfta lagrådets påpekande att regeln i 1 kap. 4 § andra stycket förslaget till jordabalk endast kan gälla äldre förhållanden.

I propositionen med förslag till promulgationslag upptogs härefter bestämmelsen om sträckningen av gräns som kommit till genom överlåtelse av jord i 17 § samt bestämmelserna om gränshävd i 18 §.

Vid riksdagsbehandlingen övervägdes frågan om placeringen av berörda bestämmelser i anledning av motioner. Tredje lagutskottet uttalade i sitt av riksdagen godkända utlåtande att, när det gällde sådana regler som de ifrågavarande, vilka inte var av egentlig övergångsnatur, frågan uppkom var reglerna skulle placeras: i den nya lagen eller bland övergångsbestämmelserna till lagen. I detta avseende, anförde utskottet, byggde jordabalksförslaget på den redaktionella principen, att bestämmelser som endast tog sikte på förhållanden som inträffat före balkens ikraft-

trädande inte skulle ingå i balken utan placeras i promulgationslagen. Utskottet ansåg att de båda nu ifrågakomna bestämmelserna med hänsyn till den valda systematiken således borde ha sin plats i promulgationslagen. Att bestämmelserna sannolikt skulle komma att tillämpas i en inte obetydlig omfattning utgjorde enligt utskottets mening inte tillräckligt skäl för att avsteg skulle få göras från nämnda princip. Utskottet ansåg vidare att det inte behövde befaras, att de tillämpande myndigheterna och andra som skulle komma att syssla med frågor om den rätta sträckningen av fastighets gräns inte skulle uppmärksamma att det finns regler härom också utanför jordabalken.

Lagutskottet finner ej skäl att frångå den bedömning i frågan som tredje lagutskottet sålunda gjort. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att det inte är någon främmande företeelse i svensk lagstiftning att regler, som avses komma att tillämpas under lång tid efter det att en lag trätt i kraft och som t. o. m. avser förhållanden vilka hänför sig till tiden efter ikraftträdandet, får sin placering i lagens promulgationslag. Såsom exempel må nämnas att enligt 18 § lagen om införande av nya rättegångsbalken skall vad i denna balk är föreskrivet angående åtal för brott, varå inte kan följa svårare straff än böter, äga motsvarande tillämpning i fråga om talan som föres särskilt angående utdömande av förelagt vite. Om den omständigheten att nu ifrågakomna bestämmelser i jordabalkens promulgationslag om fastighets gränser kommer att tillämpas under lång tid framöver skulle tillmätas avgörande betydelse för deras placering, torde man för övrigt behöva pröva om inte omplacering också bör ske av regler beträffande andra rättsinstitut, vilka endast avser förhållanden som inträtt före jordabalkens ikraftträdande men kan komma att tillämpas under avsevärd tid, t. ex. reglerna i 6 § JP om urminnes hävd.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet

att motionen 1971: 335 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 mars 1971

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Sundelin (s), Svanström (c), fröken Anderson i Lerum (s), herr Lidgard (m)*, fru Åsbrink (s), herrar Sjöholm (fp)*, Winberg (m), Andersson i Södertälje (s), fru Jonäng (c), herrar Israelsson (vpk), Olsson i Timrå (s), fru Olsson i Helsingborg (c) och fru Nilsson i Sunne (s)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

